

Tog bølgen land?

Poesi som kritik – kritik som poesi

Tog Bølgen Land?

Tog den Land og sived langsomt,
Rallende med Grusets Perler,
Atter ud i Bølgers Verden?
Nej! den stejled som en Ganger,
Løfted højt sin vaade Bringe;
Gjennem Manken gnistred' Skummet
Snehvidt som en Svanes Ryg.
Straalestøv og Regnbu'taage
Sitred op igjennem Luften:
Ham den kasted',
Ham den skifted',
Fløj paa brede Svanevinger
Gjennem Solens hvide Lys.

...

Læs det lige igen, læs det højt.
Og en gang til, med klarere røst.
Fandt du dets rytme, dets puls?
Godt så prøv en sidste gang, uden at
tøve – bortset fra der, hvor der skal
tøves.
Fandt du dets åndedrag?

J.P. Jacobsen har set en reproduktion af Michelangelos tegning *Kvindeprofil med sænkedde Blikke i Gangen mellem Pitti og Ufficierne*. Se lidt på den ...

Tog bølgen land, eller ...?

Har hun mon stået model, eller har billedet i en brøkdæl af et sekund brændt sig fast i kunstnerens fotografiske bevidsthed?

Selvfølgelig er digtet poesi, men hvad med tegningen, er den poesi?

Det vil jeg mene. Vel beskriver *Den store Danske* poesi som en litteraturart, men grundbetødningen af det græske *poiesis* er at overskride, at frembringe og at skabe.

Hvordan møder jeg verden, vekselvirker med verden? Langsomt og rallende inden jeg siver tilbage, hvor jeg kom fra eller stejler jeg som en ganger, så det jeg bærer på kastes og flyver på brede svanevinger gennem solens hvide lys?

Hvordan undgår jeg – når jeg læser færdigheds- og vidensmål for et af læreruddannelsens- eller folkeskolens fag – at sive langsomt rallende, kraftløst tilbage?

Tilbage ...?

Tilbage, som den sten Sisyfos daglig ruller op ad bjerget, tilbage hvor jeg startede i morges og glad for at verden ikke har ændret sig, og jeg ikke har gjort en forskel, tilbage under dynen, tilbage i anonymiteten som en dråbe i havet. Tilfreds og ugidelig som Kierkegaards æstetiker, det kun gider at nyde et, sin egen ugidelighed.

“Jeg gider slet ikke. Jeg gider ikke ride, det er for stærk en Bevægelse; jeg gider ikke gaae, det er for anstrængende; jeg gider ikke lægge mig ned; thi enten skulde

jeg blive liggende, og det gider jeg ikke, eller jeg skulde reise mig op igjen, og det gider jeg heller ikke. Summa Summarum jeg gider slet ikke.”

Og har han ikke ret, denne A, som Kierkegaard har ladet skrive dette. Hvorfor overhovedet gide noget, hvorfor bekæmpe ugideligheden, det går jo strålende og hvis jeg ikke gør noget, så vil lønnen fortsat strømme ind på kontoen og sovse mig ind i konformitetens magelige ugidelighed. Og så sparer jeg endda udgiften til Ritalin eller lignende for at holde kreative indfald nede – systemet er Ritalin og har endda nogenlunde de samme bivirkninger som det medicinske produkt. Ifølge Dansk Lægemiddel Information vil 10% af os opleve lettere bivirkninger ved Ritalin, så som kvalme, mundtørhed, forkølelsessymptomer, hovedpine og søvnløshed. Det forekommer genkendeligt, så lad mig bare sive langsomt rallende tilbage i rutinerne, åbne min mailboks, se om der er kommet noget interessant, eller endnu bedre, noget jeg kan forarges over, at ingen gør noget ved. Med lidt held ligger der en undersøgelse fra EVA eller Danmarks Akkrediteringsinstitution, den slags kan man altid fornøje sig over: flotte farver, ikke skyggen af en reference men muligvis nye begreber til vores Bullshit-Bingo spilleplader¹. Desværre er vi som institution nødt til at tillægge os EVA's og Akkrediteringsinstitutionens sprogbrug.

I slutningen af oktober lå der endnu et skrift, nemlig Censorformandskabet for læreruddannelsens årsberetning 2016-2017. Den ligner de andre rapporter derved, at den har et lækkert design, men her er der tale om en afrapportering af det forgangne års arbejde, ikke et politisk beslutningspapir. I første omgang åbnede jeg bare følgebrevet, hvori der står:

De vigtigste konklusioner

- Og dette er en gentagelse: Der bør gives ”særskilte karakter” for det skriftlige i sprogfag og matematik.
- Antallet af indrapporteringer, der peger på et utilfredsstillende fagfagligt niveau, er alarmerende højt, og på tværs af samtlige fag kan man se præcis den samme tendens: En betydelig gruppe af censorerne vurderer, at det fagfaglige vidensniveau hos de studerende simpelthen ikke er tilstrækkeligt højt til at sikre undervisning af høj kvalitet i folkeskolen.
- Bachelorprojektet skal holde fokus på tilknytningen til undervisningsfag i Folkeskolen.
- Endelig bør den eksterne PL-prøve eventuelt gentænkes. At samle de meget forskellige tre kompetencemål i en prøve, ser ud til at være problematisk.

Hvordan får man det som ansvarlig lærer, når man læser dette? Kvalme, mundtørhed, forkølelsessymptomer, hovedpine og søvnløshed, eller stejler man som en gangers? Man stejler forhåbentlig – men sandsynligvis kun i det skjulte.

Og som ansvarlige leder? Kvalme, mundtørhed, forkølelsessymptomer, hovedpine og søvnløshed? Nej, forhåbentlig stejler man og bruger de kontakter man har opad i systemet, for det kan man ikke stå inde for! Men man kunne også frygte en anden form for stejlen, en stejl afvisning af konklusionerne med henvisning til brugerundersøgelser, statistik eller særlige kvalitetskriterier. Alt er i den skønneste orden, se selv disse farver, disse mønstre. Ja, er det ikke magnifique!²

¹ Spillereglerne for Bullshit-Bingo kan bl.a. findes [her](#).

² Og det har jeg desværre netop observeret.

For os, der arbejder med læreruddannelsen til daglig er der intet overraskende i Censorsekretariatets årsrapport. Vi kan trække på skuldrene og lade os sive langsomt rallende tilbage. Det bliver ordnet! De nationale faggrupper vil få i opdrag at klare disse udfordringer, men vel at mærke inden for den herskende økonomiske ramme (-2%) og systemets kvalitetsbegreb. Jeg ved det, jeg har selv siddet der og var, i min iver efter at få ting til at lykkes, lige ved at tillægge mig næsehorns træk. Jeg kunne selvfølgelig have taget to Ritalin og fortsat på den ærefulde post, næsehorn eller ej, men valgte altså at flygte. Hvorfor egentlig? Det tæller som arbejdstid at sidde i den nationale faggruppe, man møder interessante kolleger og ved de store møder arrangeret af Læreruddannelsens Leder-netværk, kommer man tæt på de øverste ledelseslag.

Men ledelseslaget er ikke magten – små som store ledere er præcis lige så magtesløse som os andre, de er også, om de så er bevidst om det eller ej, marionetter for systemet. Hvor tåbelige ledernes handlinger end kan forekomme os på gulvet – og sandsynligvis vores dem – så handler de og vi for det meste af nødvendighed.

Af nødvendighed skal der spares 2% på vor budget hvert år. Af nødvendighed må vi købe nye kampfly. Af nødvendighed må der bygges en mur imellem Mexico og USA. Bygges mur?

Af nødvendighed valgte aserne at få bygget en mur rundt om Asgård også selvom prisen var solen, månen og Freja. Sandsynligheden, eller risikoen, for at bygmesteren kunne opfylde kontraktens forpligtelse om en byggetid på højst et år, var så lille at man med sindsro underskrev kontrakten. Sikkerheden, systemkravet, vejede tungere end solen, månen og Freja. Hvordan kunne aserne tage sådan fejl? Hvorfor var der ingen, der pegede på de farer, som de var ved at udsætte sig selv for?

De manglede den frie presse, de manglede en opdragelse til åndsfrihed, ligeværd og demokrati. Pressen og satiren kan udstille magtens fejltagelser og eventuelle misbrug. Det kan forskningen også, hvis man ikke foretrækker at bruge den til det modsatte, til at legitimere magtens beslutninger. Myten – altså poesien, og dens fætter humoren, gør noget andet. Den er medfølelse over for det håb-løse projekt, som magten har gang i. Den har en tåre i øjenkrogen: I vil så gerne beskytte jer mod det rå jætteuvæsen, men hvad er der tilbage at beskytte, når I har betalt med lyset og kærligheden?

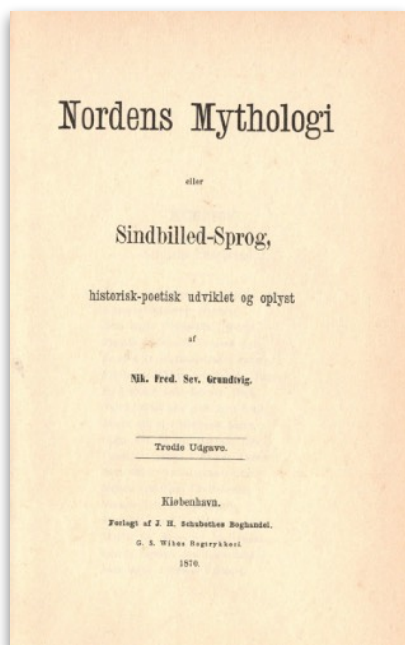
Poesiens kritik er dermed langt mere troværdig end pressens, satirens og forskningens kritik tilsammen, for den stiller sig ikke op som bedrevidende mod-magt, der kender løsningen. Poesiens kritik er anderledes, den er politisk uden at være partipolitisk, er visionær uden at være opportunistisk, er sandhedssøgende uden at være underlagt en autoriseret politisk, religiøs eller videnskabelig sandhed – om end den ofte henter billederne herfra. Den vedstår sin erkendelse af, at sandheden er u-erkendt. Poesien vedstår sin tvivl og befæster min tvivl, den tvivl, der giver mig mandat til at påtage mig hvervet som lærer og som vækker mit håb.

Tør end Nogen ihukomme
Hjertets søde Morgen-Drøm,
Mindes, trods al Verdens Domme,
Zion med en Taare-Strøm!

...

Endnu et poetisk udtryk, denne gang fra Grundtvig. *Hjertets søde Morgen-Drøm*? Er det sjælen der mindes ideernes verden – eller hvad? Det kunne det være, hvis det altså ikke var koblet sammen med Guds nærværet på Zion. Det er imidlertid ikke det væsentlige, for *Hjertets søde Morgen-Drøm* mindes jeg også. Den drøm er daglig tilstedeværende i mit virke som lærer! Tusind og en tætskrevne sider med pædagogiske retningslinjer ville ikke kunne gøre det ud for ord som disse, ville ikke kunne give mig det mod, som jeg (til tider) har, til at agere ansvarligt på trods af nødvendighederne.

Grundtvigs digt er fra 1825, fra et tidspunkt hvor han er kommet til klarhed over det, for en kristen præst, så væsentlige spørgsmål: Hvad er kristendom? Men Morgen-Drømmen

rækker ud i fremtiden, frem til 1832, hvor han på titelbladet af Nordens Mythologi, kan skrive at den er *historisk-poetisk udviklet og oplyst*.³

Det historiske aspekt ved den historisk-poetiske oplysning – der jo ikke handler om oplysninger, om informationer, men om at få kastet lys over en ganske bestemt sag, nemlig menneskelivet – er langt hen ad vejen sammenfaldende med det klafkiske begreb om den kategoriale dannelse, hvor humanistisk- og naturvidenskabelig viden gennem menneskelig vækst og aktivitet åbner verden for os og giver os mod til at agere i denne historisk betingede verden, mod til at indtage den.

Det poetiske opfordrer os derimod til *ikke* at sive rallende tilbage, men at stejle, at bryde med vores historisk betingede verdensbillede, at kaste bundetheden væk, væk gennem solens hvide lys, så vi kan se den og se, hvad den består af og gøre det uladsiggørlige. Poesi er at overskride det givne, at skabe det nye – på trods af nødvendigheden. Skal jeg

igen vende mig imod de klafkiske begreber, så kunne det at agere ansvarligt i forhold til de globale problemer som vi og nødvendigheden, har skabt os, være en poetisk handling. Den poetiske oplysning er u-nødvendighedens oplysning, den oplysning og indsigt, der overskrider nødvendighedernes tyranni.

Nødvendigheden ligger dybt i os. Vi bliver fodret med den igennem vores opdragelse og får til stadighed vores daglige *nødvendigheds-trip*: Husk at planlæg din karriere! Få topkarakter. Styrk dit netværk. Optag sikre lån. Husk at stemme. Tjek din e-boks. Nødvendigheden er nødvendig – og skolens opgave er blandt andet at sikre, at vi alle har de kundskaber og færdigheder der er nødvendige for os, at vi er kompetente til at handle i vores dagligdag. Ligeledes er det professionshøjskolernes opgave at sikre, at der uddannes professionsbachelorere som lærere til folkeskolen, der kan overlevere nødvendighederne. Men der er altså mere – for hvis det ikke var andet, så kunne enhver robot, professionsbachelor eller, som jeg benævnes, uddannelsesfaglig medarbejder, klare det. Men det kan de ikke nødvendigvis – der skal en lærer til!

Er en lærer da ikke uddannelsesfaglig medarbejder? Jo, men en uddannelsesfaglig medarbejder er ikke nødvendigvis lærer.

Og vi ved det – for vi har alle sammen haft en eller flere lærere. Lærere der gjorde en forskel. Lærere der så dig, tog dig alvorlig. Lærere der vækkede hjertets søde morgendrøm hos dig og havde drømme på dine vegne.

Hvad gjorde de? Jeg tror, at de tog såvel fagligheden som dig alvorligt og beskyttede dig imod såvel den magt de var underlagt som den magtesløshed de følte.

Hvis det forholder sig sådan, så har de både givet dig livsmod og uøvet den altid nødvendige systemkritik. Uden livsmod ingen menneskelighed, uden systemkritik korrupperer magten. Systemmagten tillader at midlet bliver målet og forstår, ligesom små børn, verden ud fra sig selv. Uden systemkritikken er dannelsen overfladisk politur og nødvendighedens kompetencer, men dannelse må, som Adorno udtrykker det, også altid være dannelse til myndighed, til autonomi og til kritisk selvbestemmelse. Dannelse må altid overskride nødvendighedens muligheder, og må derfor altid være poetisk.

Dertil kræves en særlig ageren i forholdet mellem indre mod og ydre magt. Mod til at se sin egen magtesløshed – mod til at være menneske.

³ Billedet er fra det fotografiske genoptryk af 1870 udgaven, der blev udgivet i anledning af Grundtvigs 200 års fødselsdag i 1983. Indholdsmæssigt er denne identisk med udgaven fra 1832, men typografisk er der taget et spring idet fremhævelse i teksten ikke længere er markeret med s p a t i e r i n g, men med *kursive-ring*, hvilket gør teksten langt lettere at læse.

Dette mod har en robot ikke, dette mod kan ikke kræves af en uddannelsesfaglig medarbejder – men det må fordres af en lærer, der skal virke i en skole, der er præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

Poesien er af natur kritisk. Den overskrider dagligdagens sprog, billeder og handlinger. Kritikken kan blive politisk flad, med beskyldning for at være reaktionær, forandringsresistent, økonomisk uansvarlig, revolutionær eller, som jeg har oplevet at blive kaldt, national-romantisk. Men kritikken kan også være poetisk – overskridende, skabende og med en ubændig vilje til liv, faglighed, eksperimenteren, leg, glæde og sandfærdighed.

Hvad kan vi gøre på læreruddannelsen for at imødegå nogle af de problemer som vi har og som bl.a. fremgår af Censorformandskabets Årsrapport?

Man kunne jo starte med at kalde det et problem i stedet for at kalde det en udfordring. En udfordring kalder på en strukturel løsning, en regnearksløsning, hvorimod et problem kræver en faglig løsning. Det er jo også fagfolk, der peger på et alt for ringe vidensniveau og på fortænkte problemstillinger når tre kompetenceområder skal samles i en problemstilling.

Måske kunne man lade fagfolkene lege og eksperimentere, lade dem overskride nødvendighederne. Måske behøver vi så slet ikke at råbe op, men kan tavst og roligt nedbryde det mørke vi står i. Tænk hvis man måtte være professionspoet og på sit visitkort turde skrive: *Didaktisk digter*.

Tavs og rolig staar hun paa Balkonen,
Har ej Ord, ej Suk, ej Klage,
Tegner mørk sig mod den mørke Luft
Som et Sværd igjennem Nattens Hjærte

Carsten Oxenvad
November 2017

Efterskrift om næsehorn.

Det er underligt med de indfald man får. Højst en gang, hvis nogen, siden min gymnasietid er jeg stødt ind i JP Jacobsens *Arabesk*, men pludselig var sætningen der: Tog bølgen land? Af en eller anden grund var jeg offline og måtte derfor søge i mit analoge kartotek. Hvordan er det nu det fortsætter? Tog bølgen land, tog den land og sivede ... og det har et underligt navn – Koldnålsradering? ... og hvem har skrevet det?

Ind på nettet og søge svarene. Det meste var let nok og digtet hed altså *Arabesk*. Hvor kom den koldnålsradering så fra? Sandsynligvis titlen på et nogenlunde samtidig digt, der har stået i nærheden af dette i gymnasiets danskbog. Jeg har dog ikke kunne finde det - kan du hjælpe mig?

Og næsehornet – hvor kom det så fra? Jeg blev selv ganske forbavset, da det pludselig stod der ... *og var, i min iver efter at få ting til at lykkes, lige ved at tillægge mig næsehornets træk*.

Jeg har var teenager. Det var i sort-hvid. Fra Det kongelige Teater? Nej, på et tidspunkt er der levende billeder på kulisserne: næsehorn der løber og nazister der marcherer – det må være TV-teatret. Og dog, jeg undrede mig over at skuespilleren langsomt kunne forvandles til et næsehorn, ville jeg have undret mig, hvis det ikke var en optagelse fra scenen? Men hvad var det og hvornår?

En søgning på “næsehorn teater” gav en del *Otto er et næsehorn*, men nederst på første side var en artikel fra berlingske. Ionesco – selvfølgelig! Med forfatteren på plads blev det let. Næsehornet er fra TV-teatret og blev sendt 1. november 1972, da jeg var 14 år gammel.

Det er underligt med de indfald man får.